

HALLU *Vanhoja suomalaisia kauhutarinoita* SINATSI *Toimittanut Juri Nummelin* ONEJA



FAROS

Hallusinatsioneja

Hallusinatsioneja

Vanhoja suomalaisia kauhutarinoita

Toimittanut
Juri Nummelin



FAROS

Turku 2012

© Juri Nummelin & Faros-kustannus Oy

ISBN 978-952-5710-20-5

Faros-kustannus Oy
www.faroskustannus.fi

Sisällys

Juri Nummelin	
<i>Vanhan kaubakirjallisuutemme</i>	
<i>lyhyistä kukoistuskausista</i>	7
Jaakko Juteini (1781–1855)	
<i>Otteita teoksesta Kummituksia, elli Luonnollisia</i>	
<i>Aavis-juttuja Valistuksen lisäksi. Lyhykäisesti ja</i>	
<i>wapaasti Saksan kielestä Suomeksi tulkitut</i>	15
Zachris Topelius (1818–1898)	
<i>Tobolampi</i>	19
Aleksis Kivi (1834–1872)	
<i>Vuoripeikot</i>	35
K. J. Gummerus (1840–1898)	
<i>Uballa</i>	41
Kyösti Wilkuna (1879–1922)	
<i>Haudankaivaja</i>	67
<i>Oikea syllinen</i>	73
<i>Lapissa</i>	77
<i>Hallusinatsioneja</i>	85
Santeri Ivalo (1866–1937)	
<i>Kummituksia</i>	91

Larin-Kyösti (1873–1948)	
<i>Hürenkesyttäjän kosto</i>	97
Uno Osmio (1871–1913)	
<i>Kuumehoureissa</i>	103

Vanhan kauhukirjallisuutemme lyhyistä kukoistuskausista

Suomalaisen kauhukirjallisuuden historia on pitkä mutta ohut. Se on lähes yhtä pitkä kuin suomenkielisen kaunokirjallisuuden historia ylipäätään, ja kokonaiskuvaa voi täydentää ruotsiksi kirjoitetulla ja ilmestyneellä kirjallisuudella. Kansantarinat ovat Suomessa aina sisältäneet paljon kummitus- ja paholaisjuttuja, mutta kauhu ei ole täällä kuitenkaan koskaan noussut kirjallisuuden keskeiseksi lajityypiksi kuten vaikkapa Englannissa, jossa 1700- ja 1800-luvun vaihteen romantiikka tuotti monia pysyviksi klassikoiksi nostettuja teoksia, kuten Mary Shelley'n *Frankenstein* (1818) tai Charles Maturin'in *Melmoth the Wanderer* (1820). Yhdysvaltojenkin nuori kirjallisuus syntyi juuri romanttisen gotiikan merkeissä Charles Brockden Brownin, Washington Irvingin ja Edgar Allan Poen teksteissä. Romantiikkaa elähdytti ajatus sublimista, ylevästä kokemuksesta joka normaalin ja jokapäiväisen ylittäessään saa ihmisen luopumaan sivilisaation kahleista ja palaamaan kohti syvempää ihmisyyttä. Alkuperäisen romantiikan kauhufiktioin vaikutuksen vähäisyyttä Suomessa korostaa se, että Shelley'n *Frankensteinin* lisäksi tyyllilajista on käännetty vain William Beckfordin *Vathek* (1786) nimellä *Hirmuvaltias* (1923).

Suomessa luettiin 1800-luvun alussa kuitenkin ruotsiksi julkaistua kirjallisuutta ja Turun ja Helsingin kirjakauppiaiden tiedetään myyneen Ann Radcliffen ja

Matthew Gregory Lewisin goottilaisten kauhuromaanien ruotsinnoksia. Lisäksi Suomessa julkaistiin jonkin verran ruotsinkielisiä käännöksiä lajityypin teoksista. Esimerkiksi John Polidorin kirjoittama ”The Vampyre” ilmestyi ruotsiksi Helsingissä Simeliuksen julkaisemana vuonna 1824, tosin tekijäksi ilmoitettiin lordi Byron.

Myöhemmät kauhukirjallisuuden suuntaukset, esimerkiksi amerikkalainen pulp-lehtien kauhu 1920- ja 1930-luvulta, kotiutuivat Suomeen kuitenkin vielä huonommin kuin goottilainen romantiikka. Bram Stokerin jo vuonna 1897 ilmestyneen Draculan ensimmäinen, lyhennelty suomennos julkaistiin vuonna 1952 nimellä *Kammoittava kreivi*; Jarkko Laineen osin kiistelty kokonainen käännös ilmestyi vasta vuonna 1977, aikakautena jolloin populaarikulttuuria alettiin muutenkin arvostaa ja tutkia. Edgar Allan Poen novelleja ilmestyi erilaisina laitoksina jo 1900-luvun alusta alkaen ja laajemmin 1920-luvulla, samaten Robert Louis Stevensonin *Tri Jekyll ja Mr Hyde* (1886), mutta senkin täydellistä suomennosta saatiin odottaa vuoteen 1945.

Lisäksi osa 1930-luvun Hollywood-kauhuelokuvan klassikoista James Whalen *Frankensteinista* Karl Freundin *Muumioon* ei löytänyt tietään Suomen valkokankaille, ja niitä kiellettiin myöhemminkin. Ei ole mikään ihme, että monet 1950- ja 1960-lukujen kauhuelokuvat herättivät Suomessa hämmennystä ja vastarintaa. Sellaiset elokuvat kuin Don Siegelin *Invasion of the Body Snatchers* (1956) tai Val Guestin *The Quatermass Xperiment* (1955) kiellettiin tuoreeltaan. Niinkin merkittävä elokuva kuin Brian De Palman *Carrie* (1976) kiellettiin aina vuoteen 1993 asti.

Kauhusta tuli merkittävä osa populaarikulttuuria vasta 1980-luvulla, monen eri tekijän vaikutuksesta.

Suomalaisetkaan kustantajat eivät voineet olla välinpitämättömiä Stephen Kingin suunnattoman suosion edessä. Science fiction ja fantasia olivat nousseet esille myös nuoren sukupolven niin sanotussa fandom-toiminnassa ja alan lehdissä, kuten Aikakoneessa ja Portissa. Sellaiset kirjantekijät kuin Markku Sadelehto nostivat kauhutarinoita näkyviin toimittamisissaan novellantologioissa. Tästä maaperästä ovat 2000-luvulla esille nousseet kauhua lähestyvät kirjailijat kuin Marko Hautala ja Tiina Raevaara. Samalla on noussut esiin myös nuorten elokuvan- ja sarjakuvantekijöiden sukupolvi, jolle kauhu on luonteva osa ilmaisua.

Aaveista ja kummituksista ilmestyi tarinoita suomeksi jo 1800-luvun alussa, mutta lähinnä käännöksinä. Jaakko Juteini suomensi saksasta kirjasen nimeltä *Kummituksia, elli Luonnollisia Aawis-juttuja* vuonna 1819 – se sisälsi valistusluontoisia kertomuksia, joissa kummittelutapauksia todisteltiin järkiperaisesti. Samanlainen on Johan Aulénin ruotsista suomentama *Todellises-ti, ja luonnollisella tavalla selitettyjä Kummitus-juttuja, ker-roillut tonttujen ja kummitusten uskomisen estämiseksi* (1862).

Ensimmäiset suomeksi ilmestyneet alkuperäiset kauhutarinat kirjoitti todennäköisesti Aleksis Kivi. *Seitsemässä veljeksessä* (1870) on tarinaan upotettuja kauhukertomuksia, kuten tunnettu ja omana teoksenaankin ilmestynyt ”Kalvean immen tarina”, jossa nykyään vampyyriksi tulkittava peikko vaanii nuorta naista ja pakottaa tämän asumaan kanssaan vuorenonkaloissa. Öisin hirviö imee nuoresta naisesta veret ja päivisin pakottaa hänet tekemään töitä aarrekammiossaan. Kiven muussa tuotannossa tapaa myös kauhuaiheita, kuten todistaa sanomalehti Suomettaressa vuonna 1864 ilmestynyt ”Vuoripeikot”.

Kiveä ennen asialle ehti muutama ruotsinkielinen kirjailija, kuten Zachris Topelius, jonka varhaisessa lehtituotannossa on monia kauhuaineiksia sisältäviä novelleja. Huhtikuussa 1846 Helsingfors Tidningar -lehdessä ilmestyneellä ”Bruden”-tarinalla Topelius kilpaili yhdessä Fredrik Berndtsonin kanssa siitä, kumpi pystyisi kirjoittamaan kauhistuttavamman kertomuksen. Berndtson valittiin voittajaksi tarinallaan ”En svart saga”, joka ilmestyi Morgonbladetissa myöhemmin samana vuonna. Berndtsonin uralla ”En svart saga” jäi ainoaksi kauhutarinaksi, mutta Topelius oli tehnyt niitä useita jo aiemmin ja vielä jälkeensä. Topeliuksen kauhutarinoissa on usein hämmästyttäviä salaisuuksia, joita yhteisö tai rohkeat yksilöt yrittävät pakkomielleisesti selvittää.

Topelius tuo myös sanoina eloon tuolloin 1840-luvulla salaperäiseltä ja läpitunkemattomalta tuntuneen Hämeen, joka vilkkaasti asutetun eteläisen Suomen ja itäyhteyksistään tunnetun Savon rinnalla oli pelottavaa korpimaata. Topeliuksen kauhutarinoita ovat edellä mainitun ”Brudenin” lisäksi ainakin seuraavat: ”En natt och en morgon” (1843), jota Jukka Sarjala pitää tekijän parhaana kauhukertomuksena, ”Den eviga studenten” (1845), ”Wargen” (1846), ”En spökhistoria” (1850) sekä pitkä ”Salig fänrikens tofflor” (1847).

Ensimmäisen kauhuromaanin Suomessa kirjoitti Alex Ingelius, akateemisen uran hylännyt tuottelias kirjailija. *Det gråa slottet* ilmestyi 1851 ruotsiksi, suomeksi nimellä *Harmaa linna* eri laitoksina vuosina 1888, 1900 ja 1925 ja lopulta täydellisenä suomennoksena vuonna 2009. Romaanin päähenkilö tuntuu olevan nimen ”harmaa linna”, Ristilän kartanon salaperäinen rakennus, jonka isäntä on paholaismainen Arvid Henning. Jukka Sarjalan sanoin: ”Ingelius luo kauhun tunnetta kuvaamalla murhayrityksiä, kummittelua,

Suomalaisen kauhukirjallisuuden historia ulottuu pitkälle, vaikka se ei koskaan olekaan edustanut valtavirtaa. Juri Nummelinin toimittama kokoelma *Hallusinatsioneja. Vanhoja suomalaisia kauhutarinoita* nostaa esiin kotimaisia klassikoita Jaakko Juteinin kummitustarinoista Uno Osmion kuumehoureisiin näkyihin asti. Kokoelma sisältää värisyttäviä tarinoita Juteinin ja Osmion ohella sellaisilta kirjailijoilta kuin Zachris Topelius, Aleksis Kivi, K. J. Gummerus, Kyösti Wilkuna, Santeri Ivalo ja Larin-Kyösti.

ISBN 978-952-5710-20-5



FAROS

www.faroskustannus.fi

Kanssi: Mari Palkén